

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Amagezi Agaweebwa mu Kusumba: Eby'okusomako

Eby'okuwandiika —

EKIBIINA #1:

- I. Enyanjula eri Amagezi Agaweebwa mu Kusumba.
- II. Ebikwaata ku Kuwa Amagezi.

EKIBIINA #2:

- III. Okuwa Amagezi:
  - A. Ebikolebwa mu Kuwa Amagezi.

EKIBIINA #3:

- III. Okuwa Amagezi: (okwongerako.)
  - B. Ebikozesebwa mu Kuwa Amagezi.
- IV. Okuwa Amagezi okulungi era nga kukola okuleetawo Enjawulo:
  - A. Ebifuula Abawi ba magezi okukola eby'omugaso.
  - B. Okutegeera omulandira era Ensibuko y'Obutasonyiwa.

EKIBIINA #4:

- IV. Okuwa Amagezi okukola era okuleetawo Enjawulo: (okwongerako.)
  - C. Engeri Munaana okufuna Ebibala Ebisinga era ebya Mangu mu Kuwa Amagezi.
  - D. Engeri Baibuli Gyelabamu Okuwa Amagezi.
- V. Ebyongerwako:
  - A. Okuwa Amagezi mu Mitawaana Egimu.

EKIBIINA #5:

- V. Ebyongerwako: (okwongerako.)
  - A. Okuwa Amagezi mu Mitawaana Egimu: (okwongerako)
  - B. Eby'okukola ku Kuwa Amagezi.
Ekigezo.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

Amagezi Agaweebwa mu Kusumba: Ekigezo

Essomo lino terijja kuba na kigezo ng'amassomo amalala. Ekiseera ky'ekigezo kijja kukozezebwa abayizi okuddamu emu ku nsonga mu "Byokukola mu kuwa Amagezi" (emp. 213, 214).

Omusomesa ajja kukozeza emu ku nsonga okukulemba okukubaganya ebirowoozo ku nkomerero y'essomo. Oluvanyuma, ekitundu ky'esaawa ekisembayo kijja kukozezebwa abayizi okuwandiika ki kyebogera ku nsonga endala. Abayizi betaaga bayige er beekeneenye nga beeteeketeeka okubaako byebogera ku nsonga zombi.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

I. Enyanjula ku Magezi Agaweebwa mu Kusumba.

Eby'okuwandiika —

Omusinji Gw'ebyawandiikibwa:

Yok 10:3-5, “Oyo omuggazi amuggulirawo; n'endiga zimuwulira eddoozi: aziyita endiga ze amannya, azifulumya ebweeru. Bwamala okufulumya ezize zonna, azikulemba, n'endiga zimugoberera: kubanga zimumanyi eddoozi. Omulala tezirimugoberera, naye zirimudduka buddusi: Kubanga tezimanyi ddoozi lya balala.

A. Omusinji gw'Amagezi Agaweebwa mu Kusumba.

1. Yesu, Omusumba Omulungi, endiga ze aziyita mannya.
2. Endiga zimugoberera kubanga zimanyi eddoozi lye.
3. Wano, tulaba enkolagana enywevu eriwo wakati w'omusumba n'endiga. Omusumba, ng'omusumba w'endiga, alina enkolagana bweti.
4. Ensonga eno musinji mu ssomo ly'Amagezi agaweebwa mu kusumba.
  - a. Endiga tezija kugoberera mulala atali musumba (tezija kukkiriza wadde okutwala amagezi ge).
  - b. N'olwekyo, omusumba omuwi w'amagezi omulungi (awa amagezi agakola) ye musumba amanyi abantu be era akkiriza abantu be okumumanya.

Eky'okubaganyako Ebirowoozo

Ng'omukulembeze n'okusingira ddala ng'omusumba, wetegese okukkiriza abantu bo okukumanya obulungi? Wetegese okuwaayo ebiseera byo mu kumanya abantu?

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

B. Okutegeera okwetaagisa: Ani Avunanyizibwa?

Eby'okuwandiika —

1. Waliwo enjawulo wakati w'okukubiriza n'obuvunanyizibwa.
  - a. Omusumba asobola okuwa amagezi n'okukubiriza.
  - b. Nay'ate, omuntu aweebwa amagezi y'avunanyizibwa obulamu bwe ye.
2. Mu bigambo ebirala, omusumba atekwa okumanya nti omuntu aweebwa amagezi y'alina okuba nti naye ayagala okukyuuka.

Sa Muno Ekyokulabirako Kyo:

C. Ebyetaagisa Okuweebwako Amagezi.

1. Amaka.
2. Obufumbo.
3. Abatanaba kufumbiriganwa.
4. Eby'ensimbi.
5. Abaagala Okwetta.
6. Embeera enzibu/ebivume.
7. Okutabuka.
8. Abayingidde mu bulamu obulala (eky'okulabirako: abazadde abaakafuna omwana).
9. Abalemeddwa okutereera mu mpisa.
10. Abawanguddwa (enjaga, omwenge, obukaba, n'ebirala...)

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

D. Failo oba Empapula eziriko Ensonga zowa Amagezi zikuume bulungi.

Eby'okuwandiika —

1. Kuuma obuwandiike bwa buli nsonga zooweerako amagezi.
2. Oyinza okujuliza ku nsonga ezaggwa nga eky'okuyamba mu nsonga eno kati eriwo.
  - a. Kiba kyangu okuwa amagezi abagenda okufumbiriganwa bwoba ng'olina bewasooka okukikolako. Obumanyirivu tebulina kukyuuka mu bbwo.
  - b. Kiba kyangu era bwoba ng'olina failo oba empapula okuli biki byewakola okuyamba bewasooka okuyamba.

Sa Muno Eky'okulabirako Kyo:

II. Ebikwaata ku Kuwa Amagezi.

A. Okuwolereza.

1. Mu kuweereza kwonna, amazima gali nti enjigiriza yeteekawo omusinji gwa biki ebinakolebwa.
2. Mungeri y'emu, mu kuwa amagezi kiri nti ebikwaata ku kuwa amagezi birina okuteekawo omusinji gwa biki eby'okukola mu kuwa amagezi.

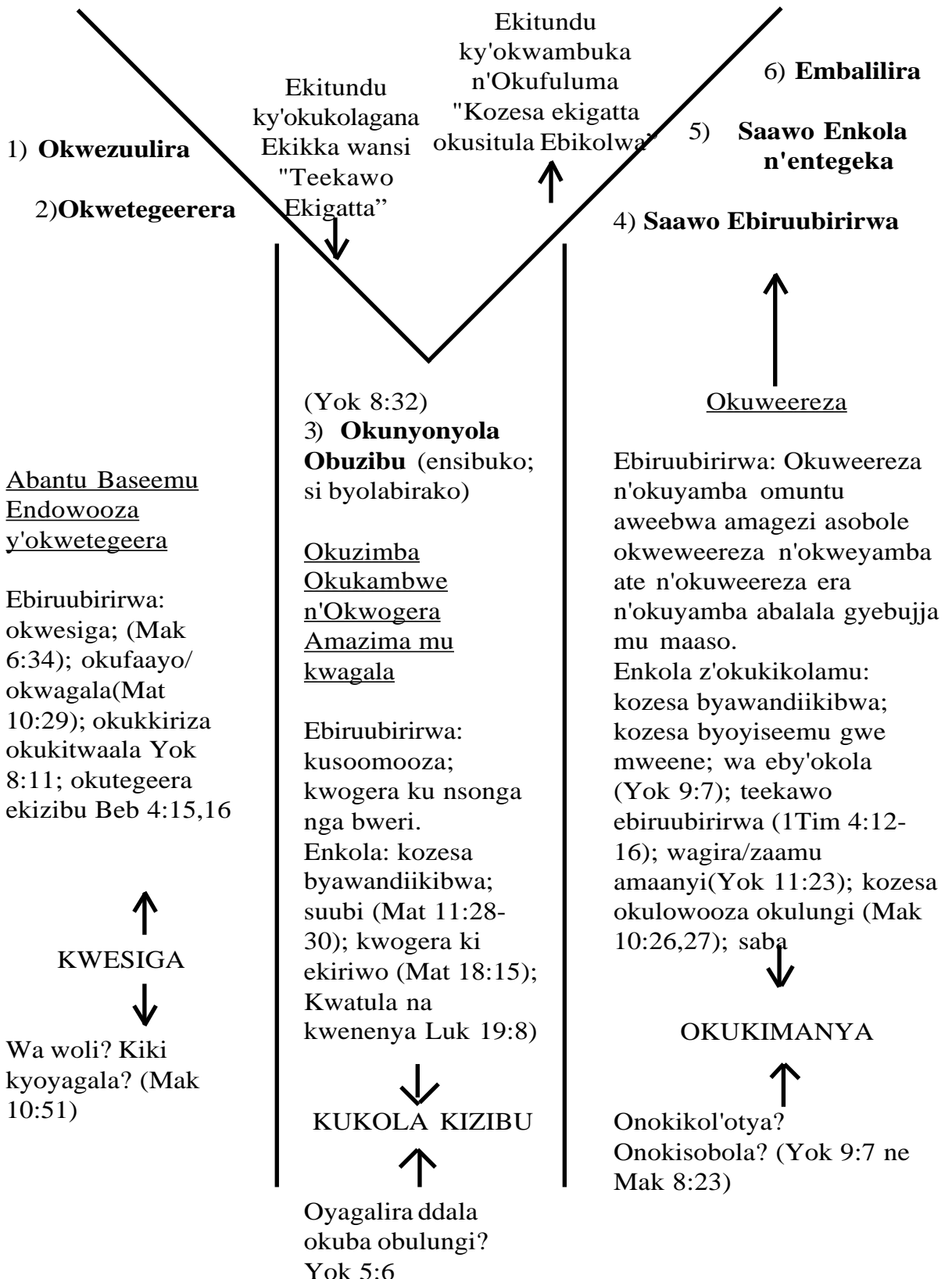
B. Ebikulu Okumanya.

Eky'okubaganyako Ebirowoozo

Ekifananyi ekiddako kwe kuggatta okunoonyereza kwa Joe kloba ne William Kirwan. Weekenenye oyige era oyogere ku kifananyi kino okufuna okutegeera kw'ebikwaata ku kuwa Amagezi.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

III. Okuwa Amagezi.

Eby'okuwandiika —

A. Ebikolebwa mu Kuwa Amagezi.

1. Okuwuliriza.

- a. Newankubadde abantu bangi si bawuliriza balungi, 90 ku 100 ku mitendera gy'empuliziganya mulimu engeri ez'enjawulo ez'okuwuliriza.
  - 1) Okuwuliriza olw'okujjamu amakulu.
  - 2) Okuwuliriza aw'okuteekebwa essira.
  - 3) Okuwuliriza aw'okukwaatibwaako.
  - 4) Okuwuliriza okwambusa n'okussa eddoboozi.
  - 5) Okuwuliriza ebirabika nga tebyogeddwa.
    - a) Engeri omubiri gyekwekozeemu.
    - b) Ebikolebwa omubiri okubaako kyebitegeeza.
    - c) Obutatereera bw'omubiri olw'okulumwa n'obutali butebenkevu mu birowoozo.
- b. Tusobola okuwuliriza emirundi etaano mubwangu enyo okusinga bwetusobola okwogera.
  - 1) Omuntu asobola okuba n'obusobozi okwogera ebigambo 120 buli ddakiika.
  - 2) Tulina obusobozi okuwulira ebigambo 600 buli ddakiika.
- c. Nolwekyo, ekibuuzo kiri: Ebiseera ebirala oba obusobozi bw'okuwuliriza obukozesa ki?
  - 1) Abantu bangi baloota balaba (balowooza buli kaseera).
  - 2) Abantu bangi bafumitiriza engeri gyebaddamu oba kyebanakola (bakendeeza obusobozi bwabwe okuwuliriza).

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

3) Abantu abamu bawuliriza bulungi. Bawuliriza nyo.

a) Ebiseera byabwe babikozesa okulaba ebintu ebitayogera (omubiri ogwekyuusa, bwegwekozemu, n'ebirala....).

b) Bawuliriza n'engeri oli gyayogera mu ne bwayogera eddoboozi.

c) Oba oli awo, ekisinga obukulu bagezaako okuwuliriza ebintu by'omwoyo.

d. Omusumba ayagala okuba omuwi w'amagezi omulungi ateekwa okuba omuwuliriza omulungi. (Lowooza ku Zab 34:15-18; Zab 34:15-18; Zab 116:1, 2; ne Nge 18:13, 15).

Eky'okola mu Kibiina:

Abayizi bagambe babeere babiri babiri. Omuyizi omu abeere ng'ayogera ku mbeera embi mu bulamu bwe.

Omulala abeera nga awuliriza buwuliriza. Anoonye ebyogeddwa, ebitayogeddwa, n'ebyumwoyo ebinaggatta ekintu ku bigambo n'obubaka bwafunye okuva mu bigambo ebyogeddwa.

Oluvanyuma bakyuuse ebifo. Nga bamaze kyebakola mu migogo mwogere ku eyabadde awuliriza byeyayize ku kuwuliriza.

2. Okumanya Okubuuza Ebibuuzo.

a. Kino kyekimu ku byetaagisa byolina okumanya ng'omuwi w'amagezi.

b. Waliwo ebibuuzo bya ngeri taano, nga biri mu biti bisatu, ebisobola okukozesebwa mu kuwa amagezi ng'omusumba.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eky'okubaganyako Ebirowoozo

Yogera ku kipande kino ekiraga ebibuuzo eby'engeri etaano, nga biwandiikiddwa mu migaso esatu egy'ebibuuzo ebyo.

Eby'okuwandiika —

Okwezuulira	Okwetegeerera	Okumanya Obuzibu
1) Okukungaaya amawulire: Wakozeewo ki?	3) Ebibuuzo ebikuzaayo: Wategedde nti wabadde, mu nsobi, naye wabadde tolinabwokyewala?	5) Ebibuuzo ebikwaataku: byolina okukola: Onywegera ku mutabaniwo? Wasemba ddi okunywege ramutabaniwo.
2) Ebibuuzo ebyagala okuma anyo: Ekyo kyazze kitya?	4) Ebibuuzo byogattako: Wali musanyufu okutuuka....?	

Ekyokola mu Kibiina:

Abayizi babeere babiri babiri. Omu nga ye Musumba.

Omuyizi omulala afune embeera asabe okuweebwa amagezi ku bizibu byalina ne mukyala we.

Omusumba alina okubuuza ebibuuzo bibiri oba bisatu okuva mu bika ebitaano eby'ebibuuzo ebinyonyoddwako waggulu.

Mukyuuse ebifo. Oluvanyuma, mwogere ku kiki kyemuyize mu kyemukoze.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

3. Okutuukirira.

- a. Ekiseera ky'okutuukirira kitandike n'ebigambo ebikakasa ebigamba omuntu:
  - 1) Ntegeera.
  - 2) Byoyitamu byonna mbimanyi.
  - 3) Ndowoozeza ku mbeera yonna.
- b. Kozesa ebyawandiikibwa buli lwoba otuukiridde omuntu (2 Tim 3:16).
- c. Beera munywewu. Yogera nsonga. Toyita bbali. Ekiseera bwekituuka okutuukirira omuntu n'okumusoomooza tekyetaagisa kubuzabuza.
- d. Zaamu amaanyi gwotuukiridde era mukkirize okubaako byayogera.

Ekyokukola mu Kibiina:

Muddeemu okubuuza ebibuuzo. Muteekewo embeera ezetaaga okuleetawo okutuukirira. Omuntu abuuza ebibuuzo kati yaaba atuukirira. Oluvanyuma, mugabane byemuyize mu kyemukoze.

Eky'okubaganyako Ebirowoozo

Yogera ku bibuuzo ebiyinza okubuuzibwa n'ebigambo ebiyinza okwogerwa ku kikwaata ku kumanya okuwuliriza, okubuuza ebibuuzo, n'okusooka okutuukirira nga tonnaba kutwaala bintu mu maaso.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

B. Ebikozesebwa mu kuwa Amagezi.

1. Okugaba emirimu. (omuntu aweebwa amagezi aweebwe eby'okukola).
  - a. Weekeneenye oyige Yok 9:7.
  - b. Omuntu musoomooze okubaako kyakola okweyamba n'okukakasa okwagala kwe okuyambibwa (mufuule muntu wa buvunanyizibwa).
  - c. Abantu abamu bajja okubayamba naye nga tebewaaddeyo kweyamba. Bagamba nti baagala kukyuuka naye tebakiraga mu bikolwa. Abantu bwebati bwebaweebwa eby'okukola kijja kubayamba okubaako byebakola okumalawo ebizibu byabwe.
  - d. Ebintu byolina okumanya:
    - 1) Beera munyiikivu. Buli lwemumala okusisinkana omuntu muwe eby'okukola.
    - 2) Temunaddamu kusisinkana nga gwewawa eky'okukola tannaba kukuwa byeyakoze ku byewamuwadde okukola. Tomukkiriza kubaako kyeyekwaasa. Mugambe bugambi: Tujja kulinda okutuusa lwonofuna ebiseera okumaliriza byenakuwadde okukola tulyoke tuddemu okusisinkana.
    - 3) Eky'okukola ekisooka kirina okuba nga kyangu ate nga kimpi.
    - 4) Eky'okukola kirina okuba nga kirambikiddwa (kiragiddwa) bulungi. Kirina okuba nga kisobola okukolebwa. Eky'okukola mu buwandiike kitera okukola okusinga.
    - 5) Eky'okukola kiba kyetaaga okuwa omuntu esuubi ly'okukyuuka. Eky'okulabirako, omuntu bwaba nga ekizibu kye kya bukaba, olwo ayinza okuweebwa ekyokukola nga kyakusoma na kuyiga byawandiikibwa ebisobola okumusoomooza n'okumuzaamu amaanyi.

Sa Muno Eky'okulabirako Kyo:

Eby'okuwandiika —

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

2. Baibuli

- a. Baibuli erina okuba nga kye ky'okukozesa ky'omusumba ekisinga obukulu mu kuwa amagezi (laba II Tim 3:16).
- b. Kiyamba okukozesa Baibuli erimu ebinyonyola ensonga n'ebigambo ne webisangibwa mu Baibuli.
- c. Baibuli eyinza okukozesebwa olwa bino:
  - 1) Mu kutuukirira.
  - 2) Mu kuyigiriza.
  - 3) Mu kutereeza ebisobye.
  - 4) Okulongoosamu.
  - 5) Okubuulilira mu butuukirivu.
  - 6) Okuzza obuggya endowooza.
  - 7) Okukyuusa emize oba empisa.
  - 8) Okufumitiriza.
  - 9) Okugumya n'okuzaamu amaanyi.

Sa Muno Eky'okulabirako Kyo:

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

3. Omwoyo Omutukuvu.

- a. Lowooza ku kyekitegeeza mu Yok 16:13-15.
- b. Suubira era beera n'esuubi nti Omwoyo omutukuvu ajja kukuwa okubikkulirwa, okutegeera, n'okwawula ekirungi n'ekibi.
- c. Saba ebirabo by'Omwoyo Omutukuvu okulabisibwa (okuwonyezebwa, ekigambo kya magezi, ekigambo ky'okutegeera n'ebirala.).
- d. Saba omwoyo Omutukuvu okukuwa omugugu ogwa mazima olw'abantu.
- e. Jukira Omwoyo Omutukuvu nti ye "Muwi wa Magezi" (Yok 16:7; Isa 9:6).

Eby'okuwandiika —

Sa Muno Eky'okulabirako Kyo:

4. Okusaba.

- a. Saba n'abantu (Mat 18:19; Yak 5:16).
- b. Sabira abantu (1 Sam 7:5-11).

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

5. Okusindika ew'omulala (weereza eri omuwi w'amagezi omulala).
- Ebiseera ebimu oyinza okulaba nga tojja kusobola kuwa magezi ku mbeera ezimu. Bwekiba bwekityo, ekintu ekisinga okuba ekya magezi okukola kwekusindika omuntu oyo eri omuntu omulala okumuwa amagezi.
  - Ebyokulabirako:
    - Ensonga ekwaatagana ku by'ekisawo.
    - Ekizibu nga kyo tokirinaamu bumanyirivu bungi. Oyinza okumanya omuntu omulala nga mukugu mu kuwa amagezi mu nsonga eyo oba ng'ayise mu kizibu kyekimu.
    - Ensonga oba embeera nga sikya magezi musajja kuwa mukazi magezi, oba omukazi okuwa omusajja amagezi.

Sa Muno Eky'okulabirako Kyo:

Ekyokubaganyako Ebirowoozo

Yogera ku bibuuzo byonna oba ebiyinza okwogerwa nga bikwaatagana ku kukoze ebikozesebwa mu byokukola mu kuwa amagezi, Baibuli, Omwoyo Omutukuvu, okusaba, n'okusindika ew'omulala .

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

IV. Okuwa Amagezi Okulungi era okuleetawo Enjawulo.

Eby'okuwandiika —

A. Ebifuula Abawi ba Magezi okubeera nga byebakola bireetawo Enjawulo(okuyiga Ngero).

1. Obulamu obutambulira mu butuukirivu (Nge 4:18,19).
2. Okusirikira ebyaama (Nge 11:13).
3. Okwogera ebigambo ebisaana mu biro wekigwaanira (Nge 15:22, 23, 28).
4. Okumanya okuwuliliriza obulungi (Nge 18:13, 15).
5. Okuba n'ekiruubirirwa n'okwawula wakati w'ekirungi n'ekibi (Nge 18:17).
6. Okutegeera (Nge 20:5).
7. Obwesigwa (Nge 24:24-26).
8. Okwagalira ddala kyokola (Nge 27:9).

Ekyokubaganyako Ebirowoozo

Wetegese okulaba nti ofuna ebifuula omuwi wa magezi bino okubeera nga byakola ebireetawo enjawulo gwe okusobola okubeera omuwi w'amagezi omulungi? Teekawo akaseera k'okusaba nga musaba Katonda okufuula ebintu bino okubeera mu bulamu bw'abali mu kibiina.

B. Ekikwaata ku mulandira gw'Obutasonyiwa.

1. Ebiva mu butasonyiwa bya kabenje nyo. Okusinziira ku Mat 6:14, 15, “kubanga kitammwe ali muggulu anaabasonyiwanga nammwe, Naye bwe mutaasonyiwenga bantu byonoono byabwe, ne kitammwe taasonyiwenga byonoono byammwe.”
2. Obutasonyiwa balala kyekitera okubeera ensibuko y'ebizibu ebirala. Emirundi mingi, ebiraga ekizibu biyinza okulabika amangu ng'ate ekizibu kwekiva tekirabika. Ekitera okuvaako ebizibu ebingi bwe butasonyiwa.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

Eky'okubaganyako Ebirowoozo

Weekenenye Ekifananyi kino okikozese okusitula okubaganya ebirowoozo n'okubissa mu nkola.

OBUTASONYIWA _____ bukaawu; _____ bukyaayi; bukambwe

_____ kwesalamu; kweyawula _____ bujeemu

Genderera: Ensibuko y'ebirabika bino byonna etera kuba butasonyiwa. Ekisembayo (okwesalamu) kyekisinga okuba ekizibu okuyamba. Omulandira guteekwa kusigukulukuka. Omuntu bwatyo alina okusoomoozebwa okusonyiwa.

C. Engeri Munaana Okufuna Ebibala Ebisinga era Ebya Mangu mu Kuwa Amagezi³.

1. Wewale okuwa amagezi omuntu atakkiriza kuwuliriza olw'okuyisibwa obubi kw'ekizibu kye. Kino kyekiseera owulirize buwuliriza n'okugumya (Nge 25:20).
2. Saba omuntu gwowa amagezi afunze ensonga ze (lunyriri lumu oba biri) ez'ekizibu kye 18:17; 21:2). Mu ngeri eno osobola okwewala akawonvu n'akagga omuntu byakozesa nga yewolereza.
3. Noonya obukakafu obw'ensibuko y'ebizibu ebisatu (Beb 12:15-17):
  - a. Obukaawu (obutasonyiwa).
  - b. Omululu.
  - c. Obugwagwa.
4. Okusoomooza kusse mu kibuuza so si ng'ekigambo kyokakasa (Nge 15:1):
  - a. Buuza nti "Wabadde olimba?"
  - b. Togamba nti "Wabadde olimba."

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

5. Noonya amadaala abiri ag'ekizibu (Nge 13:18):

Eby'okuwandiika —

- a. Kungulu - kino kijja kubeera ekizibu "ekisibwamu ekitiibwa".
  - b. Omulandira - kino kye kizibu ekisinga obubi era ekiyisiza ddala obubi. Omuntu kijja kumwetaagisa kusooka kulaba amuwa amagezi bwakwaata ekizibu kye eky'okungulu. Bwamala okulaba nti amuwa amagezi akutte bulungi ensonga ye era ng'awulira muli amwesiga era bakolagana bulungi naye olwo ajja kumukkiriza n'okulaba ensibuko y'ekizibu. Omuwi wa magezi omumanyirivu ajja kuguumikiriza nga bwawulira alinde wanafunira akakisa okusobola okubuuza: okwongera kwekyo, olina ebizibu ebirala byonna?
6. Kitwaale nti omuntu ajja n'ebizibu yatera okuba ekisumuluzo ky'ekyokuddamu kw'ekizibu (Bar 2:1-3; ne Lk 12:13-15).
7. Mu kifo ky'okuweerawo amagezi, teekawo okulagaanya akaseera ak'okusisinkanamu noyo gwowa amagezi (Nge 20:5). Ekizibu bwekiba nga si kibi nyo kiba olwo kijja kumalibwa.
8. Okwegendereza enyo kwetaagisa olw'okwewala okuba nga awozesa Abakristaayo. Amagezi ga Baibuli n'omwoyo ogw'okutabaganya byebyetaagisa okuba mu ggwe omuwi wa magezi (I Kol 6:1-10).

D. Engeri Baibuli Gyelabamu Okuwa Amagezi.

1. Okuwa Amagezi kyeki okusinziira ku Ndagaano Enkadde? (Iaba Ma 11:18, 19; Nge 15:22; Zab 64:2; Nge 1:5; ne Nge 12:20).
2. Birungi ki ebiva kuwa amagezi?
  - a. Okuyamba okumalawo okweralikirira (Nge 12:18, 25).
  - b. Okuleetawo obukuumi n'obumativu (Nge 11:14).
  - c. Okuyamba ku nteekateeka (Nge 16:9; 19:21; 20:18).
  - d. Okubeera n'amagezi (Nge 12:5, 15; 13:10; 19:20).

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

3. Bantu ba kika ki abatafuna birungi biva mu kuweebwa magezi?
  - a. Abo abagaana amazima (Nge 10:17).
  - b. Abo abaagala babeere nga beboogera bokka (Nge 18:2).
  - c. Abalalu ate nga tebagala kukyuuka (Nge 19:19).
  - d. Abo abanyooma amazima (Nge 23:9).
  - e. Abo abagezaako okwewala okuwanyisiganya ebirowoozo nga baseka oba nga basunguwala (Nge 29:9).
  - f. Abo abatayagala kubaako kyebakolera bizibu oba mbeera (Nge 29:19).
4. **Jukira nti: Tulina ateesa ebigambo (omuwi w'amagezi abeererawo ddala: wamu naffe (Isa 9:6).**

Ekyokubaganyako Ebirowoozo

Yogera ku bibuuzo byonna oba ebiyinza okwogerwa byonna nga bikwaata ku kyekitegeeza, ebifunibwamu n'enkonge y'okuwa amagezi.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

V. Ebyongerwako.

Eby'okuwandiika —

A. Okuwa Amagezi ku Mitawaana Egimu.

1. Okuwa amagezi eri abalumwa n'abakungubaga.
  - a. Okukungubaga y'engeri y'okuwona mu mbeera y'okufiirwa (ekyokulabirako, okukungubagira omwami oba omukyala ng'akufuddeko). Y'embeera omuntu gyalina era gyateekwa okuyitamu. Kiba kirungi omuntu alumwa bwaba asobola okulaga bwawulira munda muyye. Omuwi wa magezi asobola okuyamba omuntu ali mu mbeera eno okugiyitamu.
  - b. Ebitundu by'okukungubaga.

Ekyokubaganyako Ebirowoozo

Wekeneenye era osome ekifananyi kino.

EKITUNDU	BYOWULIRA MULI NE BYOKOLA
Okutabulwa — olw'okufiirwa Okwagala okw'ekyo kyofiiridwa Obutaba na ntegeka; Okugwaamu essubi Okuddamu okutegeka; Okuzaawo kyofiiridwa	Okuwulira muli nga wekyaaye tolina mirembe, tolina maanyi, obusungu; okulumwa; okwesalira omusango okufuba; okulwanagana n'ebirowoozo obutamanya kiki kinaddirira oku- wonna; okwagala abalala

- c. Okuwa Amagezi Oyo akungubaga.
  - 1) Jukira nti okukungubaga kuyinza okutwaala emyaka.
  - 2) Omuntu ne bwaba addamu byeyayitamu emabega muwulirize. Engeri esinga ng'owa akungubaga amagezi bwebutabaako kyoyogera owulirize buwuliriza.
  - 3) Mukkirize (gwowa amagezi) okulaga obusungu n'okwesalira omusango (newankubadde si kyewalikoze okusinziira ku bwokiraba). Ekyo kyekimu kwebyo omuntu byayitamu. Omuntu alina okulaga byawulira nga y'engeri gyagya okusumulukuka okuva mu maanyi g'obulumi bwalimu.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

4) Kozesa embeera okwogera ku bintu by'omwoyo. Abantu bangi Katonda basinga kumwogerako nga wabaddewo okufiirwa okutasobola kuddizibwawo (ng'okufa kw'omuntu, okufiirwa omulimu, okujibwaamu oba okujibwako ekitundu ku mubiri, n'ebirala.).

5) Omuntu tomukkiriza kusalawo bintu binene na nkyuukakyuuka mu bulamu bwe okusingira ddala mu mwaka ogusooka ogw'okukungubaga.

d. Kuno kulabula.

1) Togamba nti: "Tokaaba" Omuntu muw'eddembe okukaaba. Kaaba naye (mukaabireko).

2) Teweralikirira nyo omuntu bwalabika nga atasobola kukyebeera amangu ddala nga yakafiirwa. Mugumye era omuyambe.

3) Kiriza era oyambe abaana okuyita mu kiseera ky'okukungubaga. Kya kabi nyo okukkiriza omwana okugaana okufiirwa (obutakutwaala ng'ekyaliwo oba ekibaddewo) oba okuteekawo ekintu ekirala mu kifo kya mazima agaliwo.

e. Amagezi goweebwa oba gemuweebwa.

1) Mu kusooka, okusinga ebirala byonna, omuwi w'amagezi asobola okuyamba ng'abeerawo bubeezi na kuwuliriza buwuliriza.

2) Mu nkomerero (nga wayiseewo akaseera), okusinga ebintu ebirala byonna, omuwi wa magezi ayinza okuyamba nga awa okulaga kw'omwoyo ku mbeera y'okufiirwa. Omuwi w'amagezi asobola n'okukozesa embeera okusoomooza omuntu gwawa amagezi okukula mu mwoyo.

2. Okuwa amagezi ku kusalawo.

a. Engeri enkyaamu omuntu zalina okukwaatamu embeera y'okusalawo.

1) Okugaana nti embeera teriiwo.

2) Okwewala ekizibu oba omutawaana.

3) Okugaana okuyambibwa.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

- 4) Okukweeka (obutalaga) byowulira munda ng'obusungu, okwesalira omusango n'ebirala.
  - 5) Obutalowooza ku kusalawo kugezaako kukyerabira.
  - 6) Okugaana okulowooza ku byewandikoze okumalawo ekizibu.
  - 7) Okunenya abalala ng'olinda bbo bebaba bakumalirawo ekizibu kyo.
  - 8) Okwewala emikwaano n'abazadde.
  - 9) Okwematiza nti okusalawo kibonerezo Katonda kyakuwadde.
- b. Engeri entuufu omuntu zalina okukwaatamu embeera y'okusalawo.
- 1) Okukikkiriza nti waliwo ekizibu.
  - 2) Okugezaako okutegeera obulungi embeera.
  - 3) Okukkiriza okuyambibwa abazadde, emikwaano, n'abalala.
  - 4) Okutegeera nti owulira obusungu, okwesalira omusango (munda mu ggwe). Okugezaako okubimalawo.
  - 5) Okwawula wakati wa kiki ekiyinza okukyuuka na kiki ekitasobola kukyuuka. okukkiriza ekitasobola nti tekisobola kukyuuka.
  - 6) Okulowooza ku biki ebiyinza okukolebwa olw'okumalawo obuzibu. Okutandika okubaako byokola ebitono oba mpola mpola (mu kusooka) olw'okussa munkola okumalawo obuzibu.
  - 7) Okukkiriza obuvunanyizibwa bwo ggwe eri obuzibu oba ekizibu.
  - 8) Okusemberera ab'oluganda n'emikwaano.
  - 9) Okusaba n'okwewaayo eri obukulu bwa Katonda.

Eby'okuwandiika —

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

3. Okuwa amagezi ku bufumbo.

- a. Emirundi mingi, okwawukana kw'abafumbo kiva mu butawuliziganya bulungi mu bufumbo.
- b. Ensonga zino wansi ziwa okulunganya olw'okuwuliziganya mu bufumbo. Omuwi wa magezi asobola okukozesa ensonga zino, okuzaamu amaanyi, okusoomooza, oba okutereeza n'okulongoosa enkola y'okuwuliziganya kw'abafumbo. Buli emu ku nsonga zino esobola okubeera omusinji olw'ebyokola nga bamaze okuweebwa amagezi.
  - 1) Enyiriri enkulu. (laba Nge 18:21; 25:11; Yob 19:2; Yak 3:8-10; ne 1 Peet 3:10).
  - 2) Abafumbo balina okuwuliriza buli omu munne. Tobaako kyoddamu okutuusa nga munno amaze (Nge 18:13; Yak 1:19).
  - 3) Mwekuume nyo ebigambo byemwogera. Lowooza nga tonnaba kwogera. Yogera mungeri nti ne munno ategeera (Ngero 15:23,28; 21:23; 29:20; Yak 1:19).
  - 4) Tokozesa kusirika osobole okumalamu munno amaanyi. Wenyonyoleko bwoba oyagala okusirika.
  - 5) Bulijjo yogera mazima. Gogere mu kwagala. Tosavuwaza (Bef 4:15, 25; Bak 3:9).
  - 6) Temuwakana. Kisoboka mmwe obutakaanya naye nga temuwakanye (Nge 17:14; 20:3; Bar 13:13; Bef 4:31).
  - 7) Toddamu na busungu. Beera mukkakamu (Nge 14:29; 15:1; 25:15; 29:11; Bef 4:26, 31).
  - 8) Kiriza bwoba nga gwe mukyaamu, osabe munno ekisonyiwo (Yak 5:16).

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

- 9) Munno bwakusaba ekisonyiwo: musonyiwe era okyerabire, era toddamu na kukyogerako (Nge 17:9; Bef 4:32; Bak 3:13; 1 Peet 4:8).
- 10) Tewemulugunya (Nge 10:19; 17:9; 20:5).
- 11) Towakanya munno. Muzeemu amaanyi (Bar 14:3; Bag 6:1; 1 Bas 5:11; Bar 12:17, 21; 1 Peet 2:23; 3:9).
- 12) Gezaako okutegeera munno kyategeeza. Laga okufaayo mu kyagamba (Baf 2:1-4; Bef 4:2).

Eby'okuwandiika —

B. Ekyokola mu Kuwa Amagezi.

Eky'okulabirako mu Kuwa Amagezi Ensonga #1:

Malyamu alina emyaka 13. Asabira mu kkanisa yo era gwe musumba we. Jjajja we yaffa gyebuvuddeko. Azze mu wofiisi yo omuwe ku magezi. Akubuuza, okufa kyeki? Omwoyo gwo gugenda wa? Akubuuza ebibuuzo nga 12 ebyefananyiriza nga ebyasoose. Ekivaamu nagamba, "sitegeera kyatuuka ku jjajja wange. Okufa kunnakuwaza naye mu kiseera kyekimu kuntiisa. Ebiseera ebimu nkutiira ddala. Nina ekizibu?"

1. Malyamu yetaaga buyambi bwa kika ki?
2. Olowooza alina ebizibu ebya maanyi byatakubuulidde?
3. Onogezaako kukola ki mu kosisinkana kwemusisinkanye kuno?
4. Ekyokola kyonomuwa kya kika ki?

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —

Eky'okulabirako ku Kuwa Amagezi #2:

Yokaana ne Betty bafumbo mu kkanisa. Ggwe musumba waabwe. Bajja gyoli obawe ku magezi. Yokaana nakugamba nti Betty takyamwagala. Betty naye nakugamba nti Yokaana takyamusaamu kitiibwa. Yokaana nagamba, "Ngezaako okuwa Betty buli kimu. Nkola nyo bulijjo naye nfunamu ki? Betty natandika okwogera: "Nkalubirirwa". Amangu ago Yokaana namuyingirira. Yokaana nalekaana, "Si kizibu okutuula mu nyumba olunaku lwonna!" Nebagenda mu maaso nga buli omu ayogera byayogera okutuusa Betty lwatandika okukaaba.

1. Onokola ki kati?
2. Olowooza kinaaba kyetaagisa okuba nga buli omu omusisinkana yekka?
3. Banatandika batya okuzaawo enkolagana ennungi?
4. Bibuuzo ki byoyinza okubabuuza kati?
5. Kiki kyonobagamba okukola?

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Okuwa Amagezi kw'Omusumba: Awokujuliza

Eby'okuwandiika —

¹Byenawandiika mu kibiina, ku ssomo ly "Okuwa Amagezi kw'Omusumba,", Regent University, 1986. Ebimu ku biri mu kifananyi biva mu birowoozo Joe Kloba, kakensa mu Regent University byeyatandikawo. Ebitundu ebirala eby'ekifananyi biva mu ngeri William Kirwan gyawamu amagezi (Ekifananyi. 23) Birowoozo bya Baibuli ku kuwa Amagezi kw'Obukristaayo (Baker, 1983).

²Byajjibwa mu kuyigiriza kwa Dr. Joseph Umidi nga bwenabifuna mu ssomo, "Okuwa Amagezi kw'Obusumba, Regent University, 1986. Nafuna okukusa okubiwandiika.

³Byajjibwa mu kuyigiriza kwa "Institute in Basic Youth Conflicts," 1979.

AMAGEZI AGAWEEBWA MU KUSUMBA

Eby'okuwandiika —